

RECENSIONER

Ulf Stahre: *Reclaim the Streets. Om gatufester; vägmotstånd och rätten till staden*. Atlas Akademi, Stockholm 2010. 232 s., ill. ISBN 978-91-7389-938-3.

Under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet ägde ett antal gatuaktioner rum i flera av Sveriges storstäder. Vi är många stockholmare som minns hur gaturummet intogs av ungdomar som dansade på gatorna, spelade hög musik och klättrade på bilar. Många av oss kommer också ihåg en mer obehaglig bild av dessa aktioner, där kravallpoliserna sprang efter ungdomar som sprayade på fasader och slog sönder skyltfönster och där de som deltog i festerna och demonstrationerna till slut kördes bort från staden i bussar. Vi minns dessa aktioner under namnet Reclaimrörelsen, men vi förstod inte alltid dess syfte och innebörd. Vad ville egentligen dessa ungdomar åstadkomma när de ”återtog” gatan och staden? Vilket budskap hade de? I etnologen Ulf Stahres bok får vi svaret på dessa frågor. Men inte enbart på dessa frågor. Boken *Reclaim the Streets* är huvudtiteln till trots en både bred och djup undersökning om hur och varför människor genom sociala rörelser och aktioner hävdar sin demokratiska rätt till stadsrummet. Här är Reclaimrörelsen visserligen central i vår samtid, men Stahres resonemang ger även läsaren intressant kunskap om en stor del av gatu- och vägaktionernas historiska och internationella kontext. Underrubriken *Om gatufester; vägmotstånd och rätten till staden* gör därför mer rättvisa åt bokens innehåll.

Sedan 1999 har Ulf Stahre publicerat ett flertal betydelsefulla undersökningar om stadsomvandlingar och sociala rörelser i Stockholm. Boken *Reclaim the Street. Om gatufester; vägmotstånd och rätten till staden*, som kom ut vintern 2010, är den fjärde delen i denna undersökningsserie och resultatet av ett forskningsprojekt finansierat av forskningsrådet Formas. I de tidigare publikationerna undersökte Stahre i *Den alternativa staden* (1999) den omvälvande stadsomvandling som Stockholm genomgick under åren 1930–1980 och hur denna förändringsprocess väckte en stark proteströrelse, s.k.

byalagsrörelse, vars mest kända agerande var almstriden i Kungsträdgården 1971. Därefter tog sig Stahre i *Den gröna staden* (2004) an Stockholms stadsmiljörörelse och analyserade de aktörer och händelser som under 1990-talet protesterade mot och i viss mån lyckades stoppa några av Stockholms mest kontroversiella trafikprojekt. Tre år senare anlade Stahre i *Den globala staden* (2007) ett internationellt perspektiv på samtidens storstadsomvandlingar och på de rörelser i Stockholm som protesterar mot dessa. Som ett fjärde steg i denna publikationsserie har nu alltså Stahre riktat sökarmot Reclaimrörelsen i Stockholm och Sverige med dess historiska och internationella sammanhang och satt denna sociala rörelse i relation till just stadsomvandlingar och stadspolitik. Stahre konstaterar att Reclaimrörelsen både internationellt och nationellt är förvånansvärt lite undersökt, med tanke på hur många och feta rubriker den har skapat. Han vill således med ett etnologiskt angreppssätt bidra med ny kunskap om denna sociala och urbana rörelse, där ämnesövergripande teorier och tidigare forskning tas upp för att besvara tidigare relativt outforskade frågor om de orsaker, metoder och motiv genom vilka Reclaimrörelsen försökt påverka och förändra samhället. Syftet är att ”studera Reclaimrörelsen, dess historia, ideologi, struktur och internationella samband”. Stahre betonar här vikten av att koppla denna rörelse till stadsomvandling- och stadspolitiska frågor sedda ur ett demokratiperspektiv. I tydlig etnologisk anda består Stahres empiri av flera materialkategorier. Han använder såväl intervjuer och observationer som tidningsartiklar och material från internet i sin analys. Tråkigt nog illustreras inte Stahres undersökning av några bilder. Det hade varit givande att ta del av såväl samtida som historiskt bildmaterial om de aktioner som Stahre behandlar.

Boken kan läsas som tre delar, där undersökningen om Reclaimrörelsen i Sverige är placerad i mitten. I den första delen, som utgör halva boken, undersöker Stahre den historiska och internationella grund av sociala rörelser och urbana aktioner som Reclaimrörelsen i Sverige vuxit fram ur. Han härleder dessa till USA och

den sociala rörelsen Earth First som sedan 1979 har varit en betydande aktör i miljöfrågor främst i USA och Storbritannien. Begrepp som ”trädkramare” och ”ekologiskt motstånd” får här sin förklaring och kontext. I denna rörelse utvecklades enligt Stahre en kultur av aktivister som på heltid deltog i olika lokala protestaktioner mot vägbyggen och skogsavverkningar. Stahre visar hur människors svårigheter att få demokratiskt inflytande i politiken leder till kraftfulla aktioner genom sociala rörelser och länkar samman Earth First-rörelsen med sin tidigare forskning om sociala rörelser i Stockholm under såväl 1960- som 1990-tal.

Överhuvudtaget är Stahres egen tidigare forskning om stadsmiljörelser, och andra forskares tidigare undersökningar, tydligt närvarande i boken, vilket stärker hans resonemang om hur sociala rörelser bör förstås ur ett demokratiperspektiv med bred historisk och internationell kontext. Han exemplifierar tydligt hur transnationella, sociala rörelser uppstår genom människors behov av politiskt inflytande. Genom sina tidigare undersökningar förstår Stahre t.ex. Earth First-rörelsen i Storbritannien som en tydlig förebild för proteströrelsen Socialekologisk aktion i Stockholm. Denna rörelse var som mest aktiv under åren 1996–1998, då de protesterade bl.a. mot Dennis-paketets trafikleder. Och det var bl.a. genom Socialekologisk aktion som de ungdomliga anarkistmiljöerna i Stockholm växte fram under 1990-talet. Ideologin var alltså socialekologin, ett begrepp som Stahre ingående redogör för eftersom det i Sverige är relativt okänt. Här blir det emellertid lite oklart på vilket sätt Socialekologisk aktion kan kopplas till bokens huvudsakliga undersökningsområde: Reclaimrörelsen i Sverige. Visserligen visar Stahre att Earth First i Storbritannien och Socialekologisk aktion i Stockholm genomgick en liknande och på många sätt parallell utveckling som utgick från vägbyggnadsprogrammen. Men det är inte Socialekologisk aktion, utan den brittiska Earth First som faktiskt beskrivs som ett slags utgångsläge för Reclaim the Streets i London och vidare i Stockholm.

Detta är ett exempel på det som kan sägas vara en svaghet i den annars så förtjänstfulla ambitionen att anlägga ett brett internationellt och historiskt perspektiv på Reclaimrörelsen; det blir helt enkelt lite svårt att hänga med i svängarna mellan de olika sociala rörelserna. Även om Stahre faktiskt har delat in kapitlen både efter själva rörelserna och deras ursprungsländer så rör vi oss ofta mellan så många olika tider, rum, aktioner och sammanhang att försöket att klarlägga en spridning

mellan dessa, som ofta består av ett flertal undergrupper och protestaktioner, kräver mer än en genomläsning av boken. Kanske hade en förtydligande och kartläggande illustration underlättat förståelsen, i alla fall för den mer oinsatte läsaren. All den kontextuella kunskap som Stahre, trots denna kritiska synpunkt, faktiskt bidrar med i sin bok, gör ändå att den slutliga behållningen av att läsa *Reclaim the Streets* blir stor, särskilt när läsaren når fram till den mycket grundliga och empiriskt starka undersökningen av Reclaimrörelsen och dess historiska influenser i Stockholm och Sverige.

Stahre kopplar bl.a. ihop byalagsrörelsen, som under 1970-talet med hjälp av gatufester utförde ett flertal protester mot stadsbyggandet, med Reclaim the Streets i London 25 år senare. Även rörelsen Alternativ Stad, som kanske är mest känd för almstriden i Kungsträdgården, ses som en av föregångarna till Reclaim the Streets i Sverige. Främst är metoderna att samla människor i protester genom festivalliknande blockader, s.k. symboliskt-expressiva aktioner, det som förenar de olika sociala rörelserna. Denna del av boken är fylld av innehållsrika och långa citat från såväl intervjuer som internetsidor.

Stahre går också systematiskt igenom hur aktionerna i Sverige genom övergången från Reclaim the Streets till Reclaim the City kom att omvandlas från att främst ha engagerat ungdomar att arrangera s.k. globala gatufester till att inspirera mer politiskt inriktade aktivister att ordna mer turbulenta och provocativa aktioner. Omvandlingen syntes kanske framför allt i media, där tidigare välvilligt beskrivna skildringar av Reclaim-aktionerna byttes ut mot rubriker som handlade om urartade gatufester och polisvåld. Stahre gör en intressant medieanalys som visar hur diskursen i tidningarna förstärkte rörelsens negativa utveckling. Denna process jämförs med sin motsvarighet i London. Genom att analysera hur rörelserna utvecklades i London och Stockholm drar Stahre slutsatsen att det fanns en gemensam problematik inbyggd i rörelserna. Främst var det bristen på styrning och den stora öppenheten som ledde till att gatufesterna slutade i våldsamheter som krävde polisinsatser för att stoppas. När alltför många autonoma grupper och frustrerade ungdomar tog sin chans att konfrontera polisen under aktionerna ledde det till att initiativtagarna insåg att gatufesterna inte längre var en framkomlig politisk väg för att göra skillnad i stadspolitiken. Målen med aktionerna blev alltför diffusa och sammanhållningen mellan olika grupper av deltagare i det närmaste obefintlig. Stahre menar emellertid att gatufesternas betydelse

låg på ett annat plan än stadspolitiken, då de fyllde en stor funktion som karnevalsliknande ungdomsfester där makten genom lek och kaos ändå utmanades.

Ulf Stahre väljer att avsluta sin bok med ett synnerligen intressant kapitel som bygger på den franske sociologen Henri Lefebvres bok *Staden som rättighet* (på franska 1968 och på svenska 1983). Stahre låter Lefebvres resonemang förklara de sociala urbana rörelserna som ett sätt på vilket människor genom sina vardagliga praktiker hävdar sin rätt till staden och till ett förvandlat och förnyat stadsliv. Stahre följer också upp vad som har hänt inom urbanforskningen sedan Lefebvre skrev detta betydelsefulla verk om staden och det liv som levs här. Han teoretiserar därmed de vardagliga händelser och rörelser som beskrivits i boken och gör dessa förståeliga ur ett bredare samhällspolitiskt perspektiv. Frågan är bara varför Stahre väljer att hålla på detta teoretiska resonemang och placera innehållet sist i boken. Delar av kapitlet hade i stället kunnat fungera som inledande teoretiskt ramverk, vilket hade gett läsaren möjlighet att redan tidigt förstå de demokratiska och stadspolitiska perspektiv på urbana sociala rörelser som Stahres undersökning vill synliggöra. Det är också genom detta perspektiv jag ser en bred läsargrupp för boken i form av såväl studenter, forskare som en intresserad allmänhet. Boken utgör en viktig förståelsegrund för människors rätt att ta plats i staden och för den stora betydelse som människors vardagliga praktiker har i omvandlingar av stadsrummet. Den är därmed ett viktigt bidrag till det forskningsfält inom ämnet som kan benämnas urbanetnologi.

Beate Feldmann Eellend, Stockholm

Svenskfinska relationer. Språk, identitet och nationalitet efter 1809. Maria Sjöberg och Birgitta Svensson (red.). Nordiska museets förlag, Stockholm 2011. 182 s., ill. ISBN 978-91-71085-45-0.

Märkesåret 2009 innebar att relationerna mellan Sverige och Finland uppmärksammades i utställningar, konferenser, artiklar och böcker. Tvåhundra år hade passerat sedan Sverige förlorade en tredjedel av sitt territorium och en fjärdedel av sin befolkning i freden i Fredrikshamn den 17 september 1809. Kriget med Ryssland var över, och Finland inkorporerades i det ryska imperiet. Stockholm förvandlades från en huvudstad i rikets mitt till en i dess östliga kant, och Finland fick en

ny och avsevärt större och mer kosmopolitisk huvudstad – Sankt Petersburg. Rikssprängningen har tolkats på skilda sätt av historiker de senaste två seklerna. Antologin *Svenskfinska relationer. Språk, identitet och nationalitet efter 1809* innehåller bidrag av elva olika författare hemmahörande inom historia, etnologi, sociologi, ekonomisk historia och internationell migration och etniska relationer. Nordiska museet uppmärksammade året genom konferensen ”Svenskt i Finland – finskt i Sverige”, samma motto som Svenska litteratursällskapet i Finland haft på ett år 2000 initierat forskningsprogram om temat. Forskningsresultaten pekar på komplicerade samband som ofta har rötter långt tillbaka i tiden – Finland har varit en integrerad del av det svenska väldet i sexhundra år, tillhört Ryssland i drygt hundra år och i snart ett sekel varit en självständig nation. *Svenskfinska relationer. Språk, identitet och nationalitet efter 1809* lyfter fram viktiga aspekter av identitetsformeringen i Finland och Sverige efter 1809. Konstitutionella förhållanden, historieskrivning, kollektivt minne, språk och olika kulturella uttryck uppmärksammas. De texter som särskilt fångat mitt intresse är, förutom redaktörernas presentation av ämnet, historikerna Mikael Alms, Torkel Janssons och Max Engmans essäer.

Historikern Maria Sjöberg och etnologen Birgitta Svensson presenterar inledningsvis begreppet Finland, som inte förrän cirka 1500 började ersätta den äldre beteckningen Österland. Vad Finland innefattade var inte heller entydigt – exempelvis räknades ofta inte det svenskspråkiga Österbotten dit. Efter 1809 inleddes både i Finland och Sverige ”ett nationalromantiskt uppfostringsprojekt” där den nationella politiken och språket var viktiga hörnstenar. Synen på rikssprängningen har också varit skiftande – från en nationell katastrof i 1800-talets Sverige, till början på något nytt i Finland – en första begynnelse till en självständig nation, som historikern Mikael Alm påpekar. Han skildrar i sin artikel vad som hände i Sverige med konstitutionen i samband med rikssprängningen och statskuppen 1809. Alm uppmärksammar ett synnerligen intressant faktum: år 1809 skapades en ny idé om det konstitutionella. Tidigare hade regeringsformen präglats av principen om oföränderlighet. Men 1809 års regeringsform kännetecknas istället av en föreställning om förändring, förbättring och utveckling. Detta är något nytt.

Torkel Jansson, professor i historia i Uppsala, lyfter fram de långa linjerna och sega strukturerna, kontinuiteten i sitt bidrag ”I vad mån förlorade Sverige och Finland varandra efter 1809?”. De statsrättsliga följ-